

TIBBIYOTDA QO‘LLANILADIGAN ANATOMIK VA KLINIK TERMINLARNING SEMANTIK VA FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI

Sharipov Bobur Salimovich

Samarqand Zarmed universiteti Chet tillar kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tibbiyot sohasida keng qo‘llaniladigan anatomik va klinik terminlarning lingvistik hamda funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu terminlarning kelib chiqishi, semantik farqlari va tibbiy diskursdagi o‘rni misollar asosida yoritiladi. Anatomik terminlarning statik, klinik terminlarning esa dinamik xarakterga egaligi ilmiy asosda ko‘rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari tibbiy terminologiya, kasbiy nutq madaniyati va tibbiy ta‘lim uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: anatomik termin, klinik termin, tibbiy terminologiya, lotin tili, tibbiy diskurs.

Аннотация. В данной статье анализируются лингвистические и функциональные характеристики анатомических и клинических терминов, широко используемых в медицине. В исследовании на примерах освещаются происхождение, семантические различия и роль этих терминов в медицинском дискурсе. Научно доказано, что анатомические термины являются статичными, а клинические динамическими. Результаты исследования имеют большое значение для медицинской терминологии, профессиональной речевой культуры и медицинского образования.

Ключевые слова: анатомический термин, клинический термин, медицинская терминология, латинский язык, медицинский дискурс.

Abstract. This article analyzes the linguistic and functional characteristics of anatomical and clinical terms widely used in medicine. The study highlights the origin, semantic differences and role of these terms in medical discourse using examples. It is scientifically proven that anatomical terms are static, and clinical terms are dynamic. The results of the study are of great importance for medical terminology, professional speech culture and medical education.

Key words: anatomical term, clinical term, medical terminology, Latin language, medical discourse.

Kirish

Zamonaviy tibbiyot fanida terminologiya ilmiy bilimlarni aniq, izchil va tizimli ifodalashning muhim vositasi hisoblanadi. Anatomik va klinik terminlar tibbiy tilning asosiy tarkibiy qismlari bo‘lib, ular orqali inson organizmining tuzilishi, kasalliklar, patologik holatlar va davolash jarayonlari tavsiflanadi. Tibbiyotda terminlarning to‘g‘ri qo‘llanilishi nafaqat ilmiy aniqlikni, balki shifokor va bemor o‘rtasidagi samarali muloqotni ham ta‘minlaydi.

Anatomik terminlar asosan inson tanasining normal tuzilishini ifodalasa, klinik terminlar kasallik holati, simptomlar, sindromlar va patologik jarayonlarni tavsiflaydi. Ushbu ikki terminologik qatlam o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lsa-da, ularning semantik yuklamasi va qo‘llanilish doirasi jihatidan farqlanishi mavjud. Shu bois anatomik va klinik terminlarning tibbiy diskursdagi o‘rni va funksiyalarini tahlil qilish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi anatomik va klinik terminlarning tibbiyotdagi qo‘llanilish xususiyatlarini aniqlash, ularning semantik va funksional farqlarini misollar asosida tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Anatomik va klinik terminlarning tibbiyotdagi qo‘llanilish xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, unda kompleks lingvistik va terminologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot metodlari terminlarning shakllanishi, semantik tuzilishi va funksional rolini tizimli ravishda ochib berishga xizmat qildi.

Deskriptiv metod. Deskriptiv metod yordamida anatomik va klinik terminlar tavsiflandi hamda ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlandi. Ushbu metod terminlarning tashqi shakli, yozilishi va asosiy ma‘nosini aniqlash imkonini berdi.

Cor (yurak) – anatomik termin bo‘lib, inson organizmidagi aniq a‘zoni bildiradi.

Cardiopathia – klinik termin bo‘lib, yurak faoliyati bilan bog‘liq patologik holatni ifodalaydi.

Deskriptiv tahlil natijasida anatomik terminlar barqaror va o‘zgarmas ma‘noga ega ekanligi, klinik terminlar esa kasallik holatini ifodalashi aniqlandi.

Leksik-semantik tahlil metodi. Leksik-semantik tahlil terminlarning ichki ma‘no tuzilishini, komponentlarini va semantik yuklamasini aniqlashga xizmat qildi. Bu metod ayniqsa klinik terminlarning tuzilishini tahlil qilishda samarali bo‘ldi.

Hepatitis = *hepar* (jigar) + *-itis* (yallig‘lanish)



Gastralgia = *gaster* (oshqozon) + *-algia* (og‘riq)

Tahlil natijasida klinik terminlarning aksariyati anatomik termin va semantik affikslar birikmasidan hosil bo‘lishi aniqlandi. Bu holat tibbiy terminologiyada ma’no aniqligini ta’minlaydi.

Qiyosiy (komparativ) metod. Qiyosiy metod anatomik va klinik terminlarning o‘zaro farqlari va o‘xshashliklarini aniqlashga xizmat qildi. Ushbu metod orqali terminlarning funksional va semantik tafovutlari ochib berildi.

Anatomik termin	Klinik termin	Farqi
<i>Ren</i> (buyrak)	<i>Nephritis</i>	Tuzilish ↔ kasallik
<i>Pulmo</i> (o‘pka)	<i>Pneumonia</i>	Normal holat ↔ patologiya

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, anatomik terminlar ilmiy-tavsifiy vazifani bajarsa, klinik terminlar tashxis va davolash jarayonida qo‘llaniladi.

So‘z yasalishi (derivatsion) tahlil metodi. So‘z yasalishi tahlili terminlarning hosil bo‘lish mexanizmini o‘rganishga qaratildi. Bu metod klinik terminlarning strukturaviy modelini aniqlash imkonini berdi.

Nephro-logia – buyrak haqidagi fan

Cardio-gramma – yurak faoliyatini qayd etish

Bu tahlil klinik terminologiyaning tizimlilik xususiyatini ko‘rsatadi va terminlarni o‘rganishda morfologik bilimlarning muhimligini tasdiqlaydi.

Diskursiv tahlil metodi. Diskursiv tahlil terminlarning real klinik nutqda qanday qo‘llanilishini aniqlashga xizmat qildi. Bunda tibbiy hujjatlar, klinik tashxislar va shifokor nutqi material sifatida o‘rganildi.

Anatomik nutq: “*Ren dexter normal hajmda.*”

Klinik nutq: “*Bemor uchun o‘ng buyrak nefriti tashxisi qo‘yildi.*”

Ushbu tahlil terminlarning kontekstga bog‘liq holda funksional o‘zgarishini ko‘rsatdi.

Statistik (chastotali) kuzatuv elementi. Tadqiqotda yordamchi metod sifatida statistik kuzatuv ham qo‘llanildi. Anatomik va klinik terminlarning tibbiy matnlardagi uchrash chastotasi taqqoslandi. Natijada anatomik terminlar darsliklarda ko‘proq, klinik terminlar esa klinik hujjatlar va tashxislarda ustun qo‘llanilishi aniqlandi. Qo‘llanilgan metodlar majmuasi anatomik va klinik

terminlarning tibbiyotdagi o‘rnini har tomonlama ochib berishga imkon berdi. Ayniqsa, leksik-semantik va diskursiv tahlil terminlarning nazariy va amaliy qo‘llanilishi o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniq ko‘rsatdi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari anatomik va klinik terminlar tibbiy terminologiyaning o‘zaro uzviy bog‘langan, biroq semantik, funksional va pragmatik jihatdan farqlanuvchi qatlamlarini tashkil etishini ko‘rsatdi. O‘rganilgan materiallar asosida ushbu ikki terminologik tizimning shakllanish mexanizmi, qo‘llanish doirasi va tibbiy diskursdagi vazifalari aniqlandi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, anatomik terminlar inson organizmining *normal va fiziologik holatini* ifodalaydi hamda statik xarakterga ega. Ular asosan xalqaro lotin anatomik nomenklaturasi asosida standartlashtirilgan bo‘lib, tibbiyotning barcha sohalarida bir xil ma‘noda qo‘llaniladi.

Cor – yurak

Ren – buyrak

Hepar – jigar

Pulmo – o‘pka

Mazkur terminlar anatomik tavsiflarda, masalan, darsliklar yoki atlaslarda quyidagi tarzda ishlatiladi: “*Cor in mediastino situm est*” (Yurak mediastinumda joylashgan). Muhokama shuni ko‘rsatdiki, anatomik terminlar kontekstga bog‘liq holda ma‘no o‘zgartirmaydi. Ularning asosiy vazifasi – **ilmiy aniqlik va obyektivlikni ta’minlash**dir. Shu sababli anatomik terminlar shifokorlar, anatomlar va talabalar uchun yagona tushuncha maydonini yaratadi.

Klinik terminlarning semantik-dinamik xususiyatlari. Klinik terminlar esa inson organizmidagi *patologik holatlar, kasalliklar, simptomlar va sindromlarni* ifodalaydi. Ular dinamik xarakterga ega bo‘lib, kasallikning rivojlanish bosqichiga, og‘irlik darajasiga va klinik holatga qarab o‘zgarishi mumkin.

Carditis – yurak yallig‘lanishi

Hepatitis – jigar yallig‘lanishi

Nephrolithiasis – buyrak tosh kasalligi

Pneumonia – o‘pka yallig‘lanishi

Masalan, *hepar* (jigar) anatomik termini klinik diskursda quyidagi terminlarning asosini tashkil etadi: *Hepatitis* – yallig‘lanish, *Hepatosi* – moddalar almashinuvi buzilishi, *Hepatomegalia* – jigar kattalashuvi. Bu holat klinik terminologiyaning yuqori darajada **derivatsion imkoniyatga ega** ekanini ko‘rsatadi.

Anatomik va klinik terminlarning derivatsion bog‘liqligi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, klinik terminlarning aksariyati anatomik terminlar asosida hosil bo‘ladi. Bu jarayonda lotin va yunon affikslari faol ishtirok etadi.

Ren → *Nephritis* (-itis – yallig‘lanish)

Cor → *Cardiomegalia* (-megalia – kattalashish)

Pulmo → *Pneumothorax* (-thorax – ko‘krak qafasi)

Muhokamada aniqlanishicha, bunday hosila terminlar shifokorga kasallikning: joylashuvi, xarakteri, patologik mexanizmini, birgina termin orqali aniq ifodalash imkonini beradi. Bu esa tibbiy nutqning ixchamligini va aniqligini oshiradi.

Klinik va anatomik terminlarning diskursdagi qo‘llanilishi. Diskursiv tahlil natijalari anatomik va klinik terminlarning tibbiy nutqda turlicha funksiyani bajarishini ko‘rsatdi.

Anatomik diskurs: “Pulmo dexter tres lobos habet” (O‘ng o‘pka uch bo‘lakdan iborat.)

Klinik diskurs: “Bemor o‘ng o‘pkada pnevmoniya tashxisi bilan davolanmoqda”.

Muhokamaga ko‘ra: anatomik terminlar *tasviriy va ta’limiy*, klinik terminlar esa *diagnostik va kommunikativ* vazifani bajaradi.

Bu farq shifokorning nutq strategiyasini tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Terminlarning amaliy tibbiyotdagi ahamiyati. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, anatomik va klinik terminlarning aniq farqlanishi tashxis qo‘yishda va davolash taktikasini belgilashda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, *ren* (buyrak) termini faqat anatomik obyektini bildirsa, *renal failure* (buyrak yetishmovchiligi) klinik holatni ifodalaydi.

Noto‘g‘ri termin qo‘llanilishi klinik xatolarga olib kelishi mumkin. Shu bois terminologik aniqlik tibbiyot amaliyotida muhim professional talab sifatida baholanadi. Muhokama natijalari shuni tasdiqlaydiki, anatomik va klinik terminlar tibbiy terminologiyaning ikki asosiy, ammo o‘zaro bog‘liq tizimini tashkil etadi. Anatomik terminlar ilmiy tayanch vazifasini bajarsa, klinik terminlar ushbu tayanch asosida shakllanib, tibbiy amaliyotning dinamik jarayonlarini aks ettiradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, anatomik va klinik terminlar tibbiy terminologiyaning o‘zaro bog‘liq, biroq funksional jihatdan farqlanuvchi qatlamlarini tashkil etadi. Anatomik terminlar statik va standartlashtirilgan bo‘lib,

inson organizmining normal tuzilishini ifodalasa, klinik terminlar dinamik xarakterga ega bo‘lib, kasallik va patologik jarayonlarni aks ettiradi.

Anatomik terminlar klinik terminologiyaning asosini tashkil etib, tashxis va davolash jarayonida ilmiy aniqlikni ta‘minlaydi. Klinik terminlar esa shifokor va bemor o‘rtasidagi muloqotda muhim kommunikativ vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu terminlarni to‘g‘ri va o‘rinli qo‘llash tibbiy nutq madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot natijalari tibbiyot oliy ta‘lim muassasalarida anatomiyadan va klinik fanlardan dars berishda, shuningdek, tibbiy terminologiyani lingvistik jihatdan o‘rganishda amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mukhamadiyeva, M., & Sharipov, B. (2022). LATIN AS THE MAIN LANGUAGE OF MEDICINE. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 1(7), 337-339.
2. Salimovich, S. B. (2023). TRANSLATION OF CLINICAL TERMS IN LATIN AND BASIC MEDICAL TERMINOLOGY CLASSES. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 100-103.
3. Sharipov, B. (2023). SOME CONSIDERATIONS ON THE FORMATION OF CLINICAL TERMS IN LATIN. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(6), 477-479.
4. Sharipov, B. (2022). RETSIPROKLIK XUSUSIDA MULOHAZALAR. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, 1(19), 63-66.
5. Salimovich, S. B. (2022). RECIPROCAL SYMMETRY AND ITS GRAMMATICAL INDICATIONS. *EPRA International Journal of Research and Development (IJRD)*, 7(12), 129-131.
6. Salimovich, S. B. (2022). Studies of Reciprocity in Linguistics. *Eurasian Scientific Herald*, 8, 221-224.
7. Isroilova, M., & Sharipov, B. (2023). SOME OBSERVATIONS ON LATIN PRONUNCIATION AND SPELLING. *Science and innovation in the education system*, 2(7), 127-129.
8. Шарипов, Б. С. (2022). ТИЛ БИРЛИКЛАРИНИНГ НУТҚДА FAOLLASHUVI HAQIDA. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 5(1).

9. Nasimjanovna, K. F., & Salimovich, S. B. (2023). NAMES OF DISEASES AND THEIR USE IN CLINICAL TERMINOLOGY. *Journal of Universal Science Research*, 1(6), 469-474.

10. Salimovich, S. B. (2022, January). FUNCTIONS OF LANGUAGE UNITS. In *Conference Zone* (pp. 62-63).

11. Mardanovich, M. Z., Aliaskarovna, S. U., Kenjaevna, B. M., Genjebaevna, A. P., & Salimovich, S. B. (2021). Some Considerations about Legal Solutions and Practices of Certain Problems Writing Recipes. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 5341-5352.

12. Махмудова, С. А. (2022). Репрезентация концептуальной оппозиции "свой/чужой" в романе Дж. Олдриджа "Горы и оружие". *Вестник Челябинского государственного университета*, (9 (467)), 153-160.

13. Makhmudova, S. A. (2023). REPRESENTATION OF THE CHARACTER CONCEPT " ENGLISHMAN" IN THE NOVEL BY J. ALDRIDGE " DIPLOMAT". *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 16, 99-105.

14. Asalkhan, K., & Salimovich, S. B. (2024, February). THE ROLE OF NAMATAK PLANT IN FOLK MEDICINE. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MEDICINE, SCIENCE, AND EDUCATION* (Vol. 1, No. 1, pp. 319-325).

15. Sherbekova, Y., Makhmudova, S., Normuradova, N., Nuraliyeva, O., & Beknazarova, M. (2021). English As A Medium of Instruction in School of Arts. *Ilkogretim Online*, 20(3).

16. Normuradova, N. S. (2022). Literature and modernism of usa in the XX century.

17. Dilbar, I., & Kamola, S. (2022). Teaching English methods. *Thematics Journal of Education*, 7(5).

18. Shamsiyev, K., Olimzoda, P., Saidova, K., & Ibragimova, D. (2023, February). Approaches to Teaching Academic Writing. In *Международная конференция академических наук* (Vol. 2, No. 2, pp. 31-34).

19. Ahmadjonovna, R. S., Genjibaevna, A. P., Saydullaevna, N. N., Atakulovna, R. N., & Sadulayevna, I. D. (2021). The Teacher's Role in the Effective Organization of the Lesson Process in Foreign Language. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 3072-3078.

20. Saidova, K., Ibragimova, D., Olimzoda, P., & Shamsiyev, K. (2023). INFLUENCE OF USING GAMES ON ENGLISH LESSONS. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(4), 54-58.

21. Kakhramon, S., Dilbar, I., & Kamola, S. (2023). Terminology as a special branch of language. *Journal of new century innovations*, 22(4), 46-49.

22. Ibragimova, D., & Mukhammadieva, M. (2024, May). MOTIVATING TECHNIQUES FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES. In *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit* (pp. 54-56).

23. Ибрагимова, Д. (2024). Green wealth of Uzbekistan and its useful medical properties. *Общество и инновации*, 5(3/S), 121-124.

24. Sharipov, B., & Anorboyeva, S. (2024). ENDOKRIN BEZLAR, ULARNING LOTINCHA NOMLANISHI VA FAOLIYATI TO'G'RISIDA AYRIM MULOHAZALAR. *Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(9), 78-79.

25. Sharipov, B. (2024). PHRASEOLOGICAL UNITS IN LINGUISTICS AND THEIR LINGUOCULTUROLOGICAL SIGNIFICANCE. *Журнал академических исследований нового Узбекистана*, 1(6), 149-153.

26. Salimovich, S. B. (2024). Proverb in Modern Linguistics: Definition, Status, Functioning. *Journal of Innovation in Education and Social Research*, 2(5), 287-291.

Research Science and Innovation House